

GRADA

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 46, godina XXIII
novembar, 2018. [str. 81-90]

© Monos 2018

Nekoliko kazivanja o prošlosti Gračanice

Mr. sc. Rusmir Djedović

U ovom prilogu donosimo nekoliko kazivanja o prošlosti Gračanice. Kazivači su: Muhamed Moralić, rođen 1883. godine, Halil Čubrilović, rođen 1890. godine, Mehmedalija Trepanić, rođen 1902. godine, Fatima Trepanić rođ. Moralić, rođena 1909. godine i Osman Karahasanović, rođen 1915. godine. Kazivanja su zabilježena sada već možemo reći-poodavno. Prvo kazivanje je zabilježeno gotovo prije pola stoljeća, 1972., a zadnje tačno prije četvrt stoljeća, 1993. godine. Kazivači su važili za dobre poznavaoce prošlosti Gračanice. Većina ih je tada bila u svojoj dubokoj starosti, tj. u desetoj deceniji života.

Ključne riječi: Kazivanja; prošlost; usmena historija; Gračanica; Muhamed Moralić; Mehmedalija Trepanić; Halil Čubrilović.

Uvod

Cjelovitosti i punoći poznavanja prošlosti pojedinih mjesta, mahala i čaršija, familija, značajan doprinos daje usmena historija, odnosno zabilježena kazivanja dobrih znalaca tog vremena. Kazivanja koja su na adekvatan način zabilježena, sačuvana ili čak objavljena, imaju najveći značaj, jer su pristupačna istraživačima naše prošlosti koji ispituju pojedine konkretne teme.

U ličnoj arhivi autora ovog rada je sačuvan veliki broj zabilježenih kazivanja znalaca prošlosti, kako grada Gračanice, tako i brojnih okolnih naselja. Ovom prilikom donosimo nekoliko kazivanja o prošlosti Gračanice iz autorove arhive. Kazivanja su zabilježena, možemo slobodno kazati, sada već poodavno.

Najstarije kazivanje je zabilježeno gotovo prije pola stoljeća, davne 1972. godine, jedno od njih krajem osamdesetih godina 20. stoljeća (tačnije 1988. godine), a zadnja dva početkom devedesetih godina 20. stoljeća, prije četvrt stoljeća (tačnije 1993. godine).

Gračanica 1886. godine (Snimak: Heinrich Renner)

Gračanlije, čija kazivanja donosimo u nastavku su za vrijeme njihovih bilježenja važili za dobre poznavaoce prošlosti Gračanice. Većina ih je tada bila u svojoj dubokoj starosti, tj. u desetoj deceniji života. Neki su i preminuli ubrzo poslije bilježenja njihovog kazivanja u stotoj godini, pa i u starosti od preko sto godina.

Pored autora ovog rada koji je sam zabilježio neka kazivanja, neka su zabilježena i na drugi način. Naime, u okviru svog interesovanja za prošlost Gračanice, početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, Kemal Osmanbegović je zabilježio više kazivanja ljudi o prošlosti grada i okoline. Negdje za zadnjeg rata, Kemal je dio svoje arhive u rukopisu dao autoru rada, a za ovu priliku smo odabrali kratko kazivanje Osmana Karahasanovića iz 1972. godine.

Također, još 1979. godine novinari Radio Gračanice su zabilježili na tonskoj traci ka-

zivanje Muhameda Moralića, tada jednog od najstarijih i najboljih poznavalaca prošlosti Gračanice. To kazivanje je za štampu priredio autor ovog priloga, te ga objavio u ratnom listu "Biljeg vremena".¹

Dakle, kazivači prošlosti Gračanice, čija kazivanja donosimo u ovom radu su: Muhamed (hfz. Huseina) Moralić, rođen 1883. a umro 1984. godine; Halil Čubrilović, rođen 1890. a umro 1990. godine; Mehmedalija Trepanić, rođen 1902. a umro 1994. godine; Fatima Trepanić rođ. Moralić (kći Muhameda), rođena 1909. a umrla 2004. godine i Osman (Bege) Karahasanović, rođen 1915. a umro 2001. godine.

Objašnjenja i komentari su dodani u fustotama. Međunaslove je odredio autor.

1. Kazivanje Muhameda Moralića

Ovdje donosimo kazivanje Muhameda Moralića, rođenog krajem 19. stoljeća u Gra-

¹ "Kazivanje Muhameda Moralića", *Biljeg vremena*, godina II, broj 10, februar 1994. godine, Gračanica, str. 18., Priredio za štampu Rusmir Djedović.

čanici.² Otac mu je bio hafiz Husein, od koga je dosta toga čuo i zapamtio iz prošlosti ovog kraja.

U Prvom svjetskom ratu kao austrougarski vojnik je zarobljen u Rusiji, gdje je bio svjedok Oktobarske revolucije.

Za Radio Gračanicu je dao intervju 1979. godine, neposredno pred smrt.³ Tada je po njegovim riječima imao 95 godina, dakle rođen je 1884. godine.⁴

U to vrijeme Muhamed Moralić je važio za najstarijeg Gračanliju i čovjeka koji je tada najviše znao o prošlosti Gračanice i okoline.⁵

U svojim sjećanjima on govori o svom djetinjstvu i o važnijim događajima koji su se prije jednog stoljeća dešavali u Gračanici.

Kod priređivanja za štampu kazivanja Muhameda Moralića, zabilježenog na magnetofonskoj traci koja se 1993/94. godine nalazila u tonskom arhivu Radio Gračanice, vođena je prije svega briga o sadržaju kazivanja, a manje o njegovim jezičkim osobinama.

Kada su proradile opština (konak) i stari Dom kulture (medresa). Gradili ih isti majstor – Italijani. Veliko staro muslimansko groblje od opštine pa sve do vode Kotoruše.

“Zgrada naše opštine je proradila 1888. godine. Nijednoga šljemena od neke zgrade tu nije bilo, sve do vodenice Kotoruše, koju je oborio Popović Momir. Ona je najstarija bila u Gračanici, i Kapetanuša. Tu je bilo groblje muslimansko, pa kasnije pokopani nišani. Mati me je vodila za ruku preko ovog groblja u bašču, a naša kuća je bila kod Mahmutovca. Ja ne smijem da prođem, rekoh: “Vidi, čove pokopan”. “Hajdi”, kaže “nije, ono su pećine, nije ono čovo, ja ću tebe provest.”

Mi smo tu čuvali ovce, oko opštine kada je proradila, pa kažu: “Nemoj, gore imaju Švabe pa će te ufatit”. 1889. godine proradila je i zgrada Doma kulture.⁶ I opštinu i Dom kulture su radili jedni majstori. Vidio sam kako djeca, i ja sam bio malehan, fataju žabe u rijeci pa prodaju Italijanima – majstorima, pa oni peku na ražnju. To sam gledao svojim očima.”

Gdje je bila stara gračanička čaršija

“Onda je čaršija izgorila. Čaršija je bila ono što je park jakō, to je bilo sve šljeme na šljemenu. 1895. godine izgorila je čaršija, na Ilinu. Nju je zažego Taborski, Franjin otac, vak-majstor žandarski,⁷ i zažego je Šabor,

2 Hfz. Muhamed Moralić, sin hfz. Huseina, rođen 1883. a umro 1984. godine. Naučio je Kur'an napamet i položio hifz. U Prvom svjetskom ratu je služio kao vojnik austrougarske vojske i bio je zarobljen u Rusiji, gdje je doživio Oktobarsku revoluciju. Kasnije se vraća u rodnu Gračanicu u kojoj će doživjeti duboku starost i smatran je za jednog od najstarijih Gračanlija ikada. Važio je za učešnjeg čovjeka i znao je “zapisivati”, praviti zapise. Hfz. Husein njegov otac je također liječio bolesne. O tome mi je pričala nena, po majci, Nazifa (Abdulaha) Jahić, rođena 1912. godine. Kuća njenog oca je bila odmah do Huseinove, u dijelu Čiriša, poznatom kao Zabrijeg. Još kao dijete je posmatrala kako narod dovodi bolesne njegovoj kući.

3 Tekst sa audio-trake je skinula Alma Kakeš, vrijedan i dobar spiker Radio Gračanice, koja je ubrzo postala i spiker na državnom radiju (RTV BiH) u Sarajevu. Kasnije je na tragičan način izgubila život.

4 Naknadnom provjerom u matičnim knjigama vidimo da je rođen, zapravo, 1883. godine. Određivanje tačnih godina smrti pojedinih kazivača pomogla je matičarka u Općini Gračanica Fikreta Tuholjak, na čemu joj izražavam posebnu zahvalnost.

5 Moj prvi susret sa Muhamedom Moralićem bio je jedne večeri u zimu 1976/77. godine. Naime, tada još kao mlad gimnazijalac, počeo sam da se interesujem za prošlost Gračanice. Pošto o tome tada nije bilo nikakve objavljene literature, zamolio sam roditelje da lično čujem šta Muhamed priča. Otac (Mehmedalija) i majka (Rukija), koji su bili 1931. godište i koji su odrasli u istoj mahali Čiriš kao i Muhamed, te ga dobro znali, organizovali su da on dođe u našu kuću na sijelo. Sijelo je bilo jedne zimske večeri 1976/77. godine, kada sam poslije nastave u gimnaziji dugo slušao njegovu priču. Koliko se sjećam, pričao je otprilike isto što je zabilježeno u nekoliko različitih njegovih kazivanja. Naravno, najviše, što je za to vrijeme razumljivo, o zarobljavanju u Rusiji i Oktobarskoj revoluciji, kako ju je on uživo vidio.

6 Zgrada Osman-kapetanove medrese.

7 Vak-majstor je oružnički (žandarmerski) komandir. Riječ je o Franji Taborskom starijem; njegov sin, koji se također zvao Franjo, bio je gračanički trgovac, a u vrijeme Nezavisne države Hrvatske i prvi logornik Ustaškog

neki kapitalist-politički. Bili su nagovoreni da zažegu. A što? Zato što se htjelo da se provede cesta kroz čaršiju, a bila je kaldrma i cesta je bila uska, nisu mogla kola prolaziti.

Dučani su bili gdje se sad hoda, čefenci.”

Austrougarski kotarski predstojnici

“Prvi je ovdje predstojnik bio Ponjavić,⁸ a drugi Bahtijarević Atif efendija. On je bio nekoliko godina i proveo cestu uz Drafniće, uz mahalalu Javor, na Ritašiče, na Režiće. Bio je opasan čovjek. Došao je poslije Grasil, predstojnik.⁹ On je nagovorio vak-majstora žandarskog, da zažegu čaršiju.”

Odakle i kada je zapaljena stara čaršija (Aliđun – Ilindan, 2. avgusta).

“*Đe* je hotelska terasa, bila Jovićeva pekara, i bili Zukobašića dućani, i Mulabećirovića dućan je bio ondje – Mehe Mulabećirovića. Zažegli su Jovićevu pekaru onduda iz harema, koji se zvao Hendek harem. U tri sata po po noći. A Ilina je bio dan, petak. Vatrogasaca nije bilo. Svijet skočio, uzo sikire, tamo-vamo, al’ sve izgorilo.”

Memurova kuća i dokle je vatra došla

“Memurova kuća je bila onde *đe* je sad spomenik. Memur se zvao, bila je to od tri boja, golema kućerina. U njega je u magazidole bio materijal Stanka Ivaniševića. Dole u podrumu je bila krba,¹⁰ pa kad je vatra došla do njih i zažegla ih, te krbe su eksplodirale u nebesa i po sto metara. Mi djeca nismo smjeli ić lutat, nego smo gledali sa Čoška. (Ono gdje je Kućukalića kuća zove se Čošak. Ondje je mog oca milac. On je to prodao Mujagi

Kućukaliću 1894. kad je on doselio ovdje. Sve ondje je bilo moga oca.) Mi smo gledali tu vatru.”

Stari hanovi u Čaršiji

“Vatra je došla do Mula Omerova hana. Mula Omerov han se zvalo ono što je sad Vakufsko povjerenstvo u njemu.¹¹ A Puračev han je bio *đe* je sada oborena Hadžikadijina kuća, ona visoka.¹² A Prohića han *đe* je Blagojevića Dušana kuća. A Šareni han *đe* je ona Staka dućan držala.¹³ A Fočin han je kasnije postao, on je anam priko rijeke.”¹⁴

Dolazak čire i kako je led ubio Gračanicu

“Prvog maja 1901. došla je u Gračanicu lokomotiva i dva vagona iz Karanovca.¹⁵ Kasnije je prošla za Sklop, kada je lukavačka fabrika gore otvorila majdan za kamen. Te godine je na Gospu, 28. avgusta, led ubio Gračanicu. Srušio je Boljanić, Karanovac, Gračanicu i Stjepan Polje, posve srušio. Ostalo je sve otkriveno.

Onda je Avdaga Prohić postao Avdaga, a dotle je bio siromah. Nesuh efendija Dobojski, zgodan čovjek je bio, a imao je fabriku apetin (bijelog) crijepa, je njemu dao crijep i on prodavo nama. On je kupovo po pola krajcara, a nama prodavo po krajcar. Otac mi je to sve ispričio.”

Dučani oko medrese i šta je još izgorjelo

“Naš dućan je bio ondje gdje je sad piljarnica Ismeta Žune.¹⁶ Eh, tu je bio dućan moga oca, moga amidže, dućan Bećirage Tihića, a bio je tu i dućan Jove Jeftića, *đe* je hauster išo, njegova mati Aba je tu prodavala. Izgorila je

logora Gračanica (kotarske organizacije političkog krila Ustaškog pokreta).

8 Marko Poljavić (Polje kod Travnika, 1852. – Sarajevo, 1895). Kazivač je pogriješio, jer je prvi kotarski predstojnik u Gračanici bio dr. Đuro Sladović.

9 Dr. Georg Grassl.

10 Nije jasno na šta je kazivač ovdje mislio. Krba znači posudu za vodu, pa je vjerovatno riječ o posudama u kojima se nalazila neka zapaljiva tečnost, npr. gas za lampe.

11 Danas zgrada do “Dragstora”, na uglu ka gradskom parku.

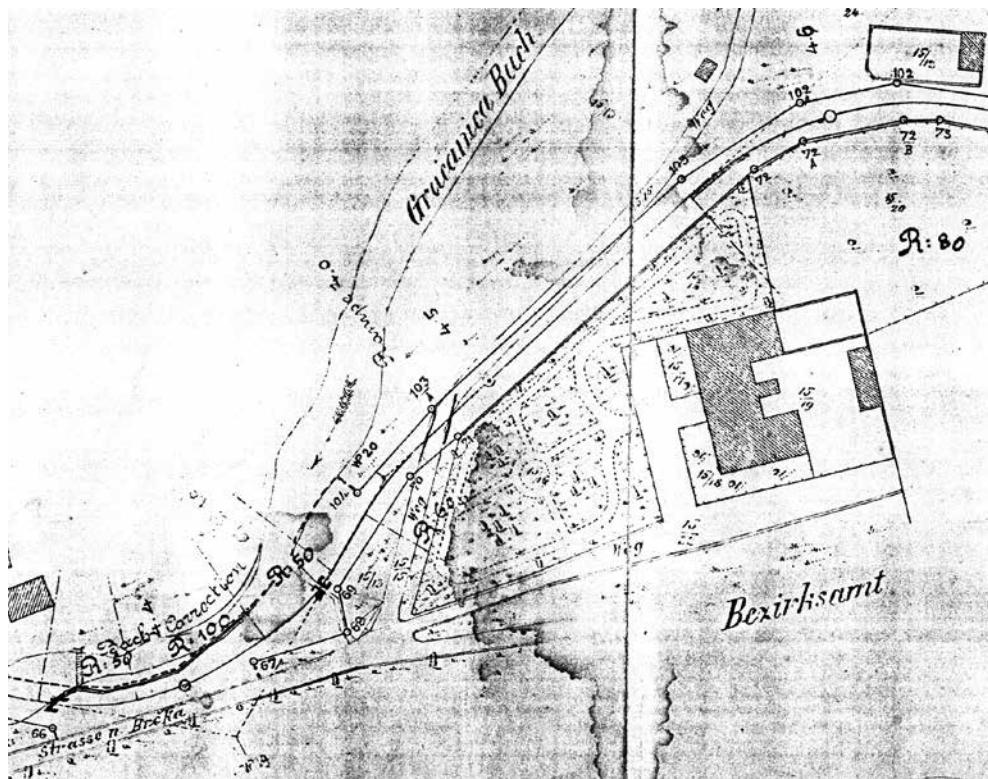
12 Na mjestu porušene robne kuće, sadašnjeg novog tržnog centra – preko puta gradskog parka.

13 Današnji kafić “Ada” na Skveru.

14 Današnja Šumska uprava i dvorišta iza nje.

15 Željeznička pruga Gračanica – Karanovac je zapravo izgrađena 1897., a službeno je proradila 1. 1. 1898. godine.

16 Čošak čaršijske ulice i sjeverozapadnog dijela gradskog parka.

Plan zgrade Konaka i parka ispred, mjesto nekadašnjeg muslimanskog mezarja

i vakufska zgrada što je bila viš Mula Omerova hana, gdje je Mujo Rešidbegović bio, i to je izgorilo neke godine davno. Još je izgorilo Tadića đe je Rafin dućan bio. I nije više u Gračanici bilo požara. Jest, izgorila je štala Rašidage Rešidbegovića i ništa više. Više nije vatre bilo u Gračanici.»

Kiridžije, starom cestom za Brčko, nose so u Travnik.

“Tada je ova cesta za Brčko prošla uza Sklop. Malo pamtim, kada su travničke kiridžije nosile robu i so iz Brčkog za Travnik. Cesta je bila preko Varoši Srpske na raskršće, pa na Gornje Doborovce. Kiridžije prođu odozgo, od Hadžikadijine kuće, sada Izeta Helića. Pomole se kiridžije, konji debeli, zvona hlupaju na njima, a mi djeca na Mahmutovcu se igramo. Stara cesta, kiridžije, vezani ulari na konjima i motke sohe vise na njima. I nosila se so u Travnik iz Brčkog. So

grušac se nosila, pa se tukla i mljela. I ovdje se so tukla, pa se mljela u Kapetanuši, to pamtim.”

Gdje je bila stara pijaca, kuda je tekla rijeka, vagari na pijaci mjere okama i aršinima, prodaje se voće, žitarice i meso

“Prije je pijaca bila gdje je sada stanica željeznička. Pošto je čaršija izgorila, prebacili su je ovamo. Sajam je bio dol đe se taksi ustavljaju, goveda se vezala. Gdje je sad Kej tekla je rijeka, kraj rijeke su bile vrbe, kasnije su napravili cestu i ukanalili rijeku. Tad su bile oke, nisu bile kile, i aršini su bili. Vagar je nosio motku i kantar na ramenu. Bili su Osmo Kahvedžić i Balta njakav. Oni su vagali vreće po pijaci, koliko žita, koliko šenice. Slabo se onda prodavalo žito i šenica, samo je prodavano kiselo voće za rakiju i pečeno meso.

Seljaci su pekli meso pa ga donesu u sepetima na pijacu petkom.

Slabo je bilo kasapa, prid pekarom su pekli janjad.”

Opet o kotarskim predstojnicima; Johovac i Ložanjak, ispasišta gračanička, za stare Jugoslavije podijeljena Srbima-soluncima.

“To je bilo za Grasilova vremena, iza Bahtijarevića. Grasil je bio nekoliko godina predstojnik. Iza njega je došao Petrović, pa je došao Sedmak. 1914. godina zatekla je Sedmaka ovdje. A mi smo po polju radili. Znam kad je Johovac bio ispasište. Ložanjak je bio ispasište gračaničko, bilo je 1.500 duluma zemlje, pa su je podijelili solunskim dobrovoljcima.”

2. Kazivanje Mehmedalije i Fatime Trepanić

Razgovor autora rada u kući Mehmedalije Trepanića¹⁷ i njegove žene Fate¹⁸ u mahali Trepanići, organizovao je jednog zimskog dana 1993. godine rahmetli prof. Mehmed Nurikić, kome je i prisustvovao. Bio im je komšija i znao je da oni dosta znaju o prošlosti Gračanice.¹⁹

O mahali i familiji Trepanići

“Nekada smo se prezivali Pervanlić, prije dolaska Turaka.

Čuo sam za nekog Trepanića katolika u Hrvatskoj (sin Nijaz više zna o tome).

Neki Trepanići su odselili u Tursku, još za vrijeme turske uprave. Govorili su: “ovo se sve izopačilo”.

Nekada davno je bio neki Pašo Trepanić, po njemu se i sada zove Pašina voda u njivama Dolovi.

Mustafa Trepanić za Turske bio zemljoradnik.”

Borbe u Trepanićima po dolasku Švabe

“Iz čaršije naišao kapetan austrijske vojske na konju. Avdo Mesutović²⁰ iz kuće (koja je više kuće Trepanića) na njega pucao iz dva džehvedara. Tako je na konju ubio kapetana. Avdin sin Sejdo, poginuo uz prvi rat, kod Avde bio kočijaš Meho Softić iz Škahovice.²¹ On oženi udovicu Hanifu zvanu Pašhanuma.

Austrijanci zbog toga blokirali svu mahaluu Trepanića i pobili sve živo što se tu zateklo. Varošani poslije sve opljačkali.

Hafiz Husejin Moralić (otac Muhameda) u to vrijeme sklonio djecu kod Ahmetagića u Gojsaliće (pradjed Hilmijin).²² Zbog toga je prošao pored Trepanića koji su bili blokirani, nekako pored vode Babičkuše. Tada je vidio borbe u Trepanićima, a pri povratku u potoku pored Trepanića je našao ubijenog bratića Ibrahima, sina Hasana (kasnije bio još jedan sin po imenu Ibrahim).²³

Tih dana se pričalo da su u Trepanićima bile 62 dženaze. Dženaze su bile i za staro i mlado. (Tako je djed hfz. Husein pričao Fatimi).

17 Mehmedalija (Abdije) Trepanić, 1902. – 1994. godine. Mehmedalija Trepanić je rođen 1902. godine, otac mu se zvao Avdo, Avdija, Abdula, a djed Mustafa. Avdija je rođen oko 1865., a umro je oko 1918. Mati mu se zvala Naza rođ. Badžić, rođena oko 1870 godine. Djed Mustafa Trepanić je živio sredinom 19. stoljeća, za vrijeme osmanske uprave.

18 Fatima (Fata) Trepanić, r. Moralić, 1909. – 2004. godine, kći hfz. Muhameda Moralića.

19 Mehmed Nurikić (1947. – 2016.) je bio dugogodišnji profesor jezika i književnosti u gračaničkoj gimnaziji i istaknuti kulturni radnik. Više o njemu, u rubrici “Likovi zavičaja”, u 44. broju “Gračaničkog glasnika” (novembar 2017.).

20 Avdo (Abdulah) Mesutović je rođen sredinom 19. stoljeća a stradao 1878. godine. Otac mu se zvao Mesud (u narodu poznat kao Mula Mesud), pa Avdu zvali Mesutović. Mesud se prezivao Jusufović. Ovi Jusufovići bi mogli biti dio stare familije Mulajusufovića u Trepanićima.

21 Godine 1910. u Trepanićima se spominje Salko Softić, umrlog Mehe.

22 Hilmija (Ibrahima) Ahmetagić, 1919. – 1996., bio dobar poznavalac prošlosti Gračanice. Pradjed mu se mogao zvati Osman ili Omer. Tokom dugih dana u zadnjemu ratu znao mi je puno pričati o prošlosti Gračanice.

23 Ovaj Ibrahim je rođen odmah iza 1878. godine i zbog toga dobio isto ime.

Šareni han i Hotel Soko

Mustafa je djecu (Meho, Osmo, Avdo) poslao u Miričinu sa maćehom. On je ostao u mahali. Švabe su pucale kroz kućna vrata, a on je uspio pobjeći na druga. Kasnije su ga našli ubijenog trnokopom, koji je nađen pored njega, glava mu je bila razbijena.

Svi stanovnici Trepanića koji su tada ubijeni, ukopani su u harem pored džamije.”

Dreno iz Trepanića

“Bio je neki Dreno, čija je kuća bila gdje je danas kuća Hasana Hasića. Naišla je neka bolest (mubarećija) i sve u kući pobila.”²⁴

Neke stare familije u Trepanićima

“Ibrahim Badžić je imao kuću viš groblja, umro oko 1925. godine. Imao Mahmuta u Sarajevu, i Hajru (umro u Zenici). Ibrahim imao kahvu u Čaršiji, i nosio kahvu u Novi konak.”²⁵

Odobašići su izumrli. Bila je od Odobašića Hanka za Mujom Berberom. Mujo je otac Zlate, udate Halil Čubril (ona je rođena 1900. godine).²⁶

Koprić Alaga ukopan u haremu, nasljednici odselili u Rapatnicu.

Ispod Gojsaličkog groblja su živjeli Mustafa i Ahmo Babajić. Ahmo je umro iza prvog rata, a Mustafa ranije.

Voda Babićkuša dobila naziv po nekim Babićima. Bila je naviše, ispod Badžića kuće.

Travljani otišli u Stubo (danas Fadil Tuholjak i snaha). Suljo Travljanin imao brata Mehmeda u Bosanskom Šamcu. Tu bio preko 40 godina. Kada je jednom došao u Trepaniće, nije ništa poznao.”

Džamija u Trepanićima

U džamiji Trepanići klanjala se samo tri namaza, to su jacija, akšam i sabah. Ostali se nisu mogli, zbog svakodnevnog rada na zemlji.

Džamija je bila drvena sa debelim zidovima od ćerpića. Bila je veća od ostalih mahalskih džamija. Munara je bila drvena i visoka. Imala je dva «kreveta» sa debelim dircima. Pokrivena je bila hrastovom daskom i sa strmim krovom.

24 Tog Drenu hfz. Ibrahim ef. Mehinagić, i sam dobar poznavalac prošlosti Gračanice, poistovjećuje sa šejhom Hadži Halil efendijom Trepanićem, koji je temeljito obnovio staru Pervane džamiju u mahali Trepanići, te u nju smjestio svoju novoosnovanu javnu biblioteku. O tome, vidjeti: Rusmir Djedović (prir.), *Islamska kulturna baština Gračanice i okoline. (Prema izvještaju Odbora Islamske vjerske zajednice, odnosno kadije Ibrahim ef. Mehinagića iz 1967. godine)*, Gračanički glasnik, god. XII, br. 25, maj 2008., str. 78 i 80.

25 Kasnije zgrada Općine.

26 Halil Čubrilović rođen 1890. godine. Zlata, r. Berber je rođena 1904., a njena mati Hanka Odobašić 1874. godine.

Šareni han i Hotel Soko

U džamiji su bile mukave; dugačke cijevi od papira sa lojem za osvjetljavanje. U gornjem ćošku džamije bila je ograđena kitabhana sa knjigama.

Htio ju je obnoviti Sabrija Prohić, ali je stigao Drugi svjetski rat.

Džamiju su odveli u Malešiće. Srušena je u martu 1934. godine. Kadija Mehinagić je naredio da se obore tri džamije, a da se napravi jedna.

Imami

Imami u džamiji su bili: Mehmed ef. Hifziefendić, do 1914. godine, on je bio ozbiljan i krupan čovjek. Ibrahim Rešidbegović uz Prvi svjetski rat. Brat Hasan Rešidbegović. Hfz. Jusuf Mulajusufović, do obaranja džamije.

Mujezini su bili ljudi iz mahale. Koliko se zna, najviše Rešid Trepanić (umro prije prvog rata).

Konak u Trepanićima i Kadići

Konak u Trepanićima je bila velika zgrada. Imala dva boja, zidovi podruma su bili debeli jedan metar (izvana krupni, a unutra sitni kamen). Kasnije na podrumu ostao samo

jedan boj. Odmah iznad podruma, konak je imao ispuste. Bio je i širok i dug.

Pored Konaka bila zgrada Konačić. Bio je prema džamiji i tu su spavali gosti. U njemu je bio i mekteb sa obukom, koju je vršio Mehmed ef. Hifziefendić. Tu je i sabah kazivan.

Mehaga Kadić je bio u Trepanićima i bio je bogat čovjek. Nosio je dugački ćurak, sve do zemlje. Prva žena Mehagina je 1878. godine, kada su Švabe zapalile Konak, skočila iz njega i ostala skvrčenih prstiju.

Moralići

Alija, predak Moralića, zajedno sa Gradašćević Hasanom i Husejinom (braćom), došli su svi od Kipra (Grčka) u sepetima.

Mor Alija je oženio neku Gradašćevićku. Poginuo je u ratu, u vrijeme kada su se Turci povukli sa Kalimegdana. Ovdje nisu javili da je rat prestao i on je poginuo negdje blizu Gračanice kao oficir.

Šehiti iznad Kotoruše

Mezar Mor Alije je bio na starom muslimanskom groblju. Na nišanu je bio mač. Nalazio se na brežuljku kod Kotoruše. Tu su bili i nišani Mehmed-hodže Piskavice (sa dugač-

kim natpisom i bili su veliki), hadži Omera Nale, a bilo je i drugih nišana.

Mor Alija i hadži Omer Nalo bili prijatelji. Nalina kći je bila udata za Mor Alijinog sina Hasana. Zvala se Nafa. Zato su oba ukopana blizu.

Hodža Piskavica je rekao prije smrti: “Ko hoće kakav murad, treba da na njegov mezar dođe prije zore, da klanja sabah i dva rećijata, te prouči Jasin.”

Ove nišane narod poštovao i zvao šehiti.

Ostalo

Čaršija je bila na Šeničkom bunaru, pa pobjegla od zime.

14. aprila pala munara Bijele džamije od vjetra.

3. Kazivanje Halila Čubrilovića

Pred zadnji rat Halil Čubrilović je važio možda za najstarijeg živog Gračanliju. Zbog toga sam ga posjetio 12. 5. 1988. godine i zabilježio ponešto o prošlosti Gračanice.

Halil Čubrilović, sin Bećira, je rođ. 1890. godine, a umro 1990. godine, dakle sa punih sto godina.

Hercegovina – porijeklo mnogih familija

“Moj otac Bećir je jedan od četiri brata koji su iz Stoca odselili zbog nesigurnih prilika. Zvali su se Bećir, Džafer, Smajl i Mehmed. Bećir je doselio u Gračanicu, valjda početkom Austrije. Džafer je odselio u Sarajevo i tamo bio zanatlija tabak. Smajl je došao u Brijesnicu.

Mogli bi se starinom zvati Korjenić ili Korjenović.

Osim mene Bećir je imao još jednog sina...?”

Šta je bilo nekada u Gračanici

“U Gračanici je nekada bilo hanova. Jedan han zvan Šareni han je bio na skveru (čošak ulice ka Čaršiji i Keja). Starinom držao han neki čovjek zvan Taslidža. Fočin han je držao

Mujo. Bili hotel “Ozren” i hotel “Soko” niže od njega.

U velikoj zgradi na boj preko puta starog kina bila je žandarska kasarna.

Kod vode Kotoruše bila Krečana. Bio visoki toranj (dimnjak).”

Stari zanati i zanatlije

“Ja sam završio pekarski zanat 1913. godine kod nekog Kuduzovića. Tada su trojica Arnauta imali aščinice. Dimšo Nedjeljković je bio kožar. Adam Džebić je bio kolar. Neki Mađar je bio kovač i kolar, a radnja mu bila kod stare apoteke.

Kod vodenice Kapetanuše je bilo više mesara. Neke držali Hašim Musić, Mujča... I neki Johan je držao mesaru.”

Kako je narod zvao mahalul Čiriš

“Narod je govorio za mahalul “Čiriši”. Onda “na Čirišama”. Za nekog iz mahale bi govorili “sa Čiriša.”

Neka stara Dovišta

“Staro dovište bilo na Hurijama. Dovište je bilo i na rijeci Spreči, ispod Gračanice.”

4. Kazivanje Osmana Karahasanovića

Ovo kazivanje je zabilježio Kemal Osmanbegović 23.6. 1972. godine.²⁷ Osman Karahasanović, sin Bege, rođen je 1915. godine, a umro 2001. godine. Žena mu je bila Emina Moralić, rođ. 1922. godine, kći Muhameda Moralića.

Stara i nova pravoslavna crkva

“Stara pravoslavna crkva prije je bila u Varoši, između kuća Laze Polugića i Pere Vasiljevića, na samom raskršću. Poslije Prvog svjetskog rata, nakon nekoliko godina (oko 1922.) pravljena je nova crkva. To je današnja crkva kod Osnovne škole “Hasan Kikić.”

O ciganima čegarima

“U to vrijeme su roditelji plašili djecu sa riječima: “Djeco, ne idite na ulicu, jer se hvataju djeca i pod svaki kamen crkve se stavi po jedno dijete, pa će neko i vas uhvatiti”. U

27 Kemal Osmanbegović, sin Abdulaha, rođen 1923. a umro 2006. godine u Tuzli. Sedamdesetih godina 20. stoljeća skupljao etnografsku građu i građu o prošlosti Gračanice.

Omer Atif ef. Bahtijarević, kotarski predstojnik

stvari, radilo se u ono vrijeme o neobičnom dolasku rumunskih cigana “čergaša”, koji su dolazili preko ljeta. Oni su u ove krajeve dolazili i poslije i znali su ukrasti dijete i na drugom kraju osakatiti ga, oćoraviti i sa njim kroz svijet putujući izdržavati svoj čergaški putujući život, tj. kompletne porodice.”

Najstariji Konak u Gračanici

Govori se da je za vrijeme turskog vakta, bio Konak više Drafnića, u njivi zvanj “Bare”, vlasništvo Hasana Tuholjaka. Prije bila Omerbegovića, koji su bili bogati, ali su izumrli. Naslijeđem je došla Mehmedagi Rešidbegoviću, a on je prodo Tuholjaku.

U Drafnićima bile tri džamije

U Drafnićima su nekada bile tri džamije. Jedna Trepanička, kod Mustafe Osmanbegovića kuće, gdje se i sada kopaju kaburovi.

Druga Gojsalićka, sadašnja Drafnića, ali preko puta od današnje džamije. Treća gore u Drafnićima – Drafnića na Motki, i nje danas nema.

Za vrijeme Stare Jugoslavije su zgrade nestale 1936. godine, tj. sve su oborene, a od njihove građe napravljena je zgrada današnje džamije.

Kako je završio drugi dio građe

“Jedan dio građe oborene tri džamije je prenešen u selo Malešiće. Tada su Malešani napravili svoju današnju džamiju. Oni su i poslije Drugog svjetskog rata u Novoj Jugoslaviji prepravili drvenu munaru u kamenu, 1968. godine.”

SUMMARY

A few tales about the past of Gračanica

This article presents a few tales about the past of Gračanica. Our storytellers are: Muhamed Moralić, born in 1883, Halil Čubrilović, born in 1890, Mehmedalija Trepanić, born in 1902, Fatima Trepanić, previously Moralić, born in 1909 and Osman Karahasanović, born in 1915. We can freely say that these tales were recorded a long time ago. The first tale was written down half a century ago, in 1972, and the last tale was recorded 25 years ago in 1993. Our storytellers were deemed as knowledgeable people when it comes to the past of Gračanica. Most of them were very old when these recordings were made, respectively, in the tenth decade of their lives.

Keywords: Tales, past, oral history, Gračanica, Muhamed Moralić, Mehmedalija Trepanić, Halil Čubrilović